

ПЕДАГОГІКА
(Теорія та методика виховання)
Навчальна програма обов'язкової компоненти
освітньої програми «Початкова освіта» циклу професійної підготовки
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 013 Початкова освіта
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Програма розроблена: Денисенко В.В., доцентом кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти, кандидатом педагогічних наук.

Вступ. Сучасний учитель початкової школи є одночасно викладачем, вихователем, організатором діяльності дітей, активним учасником спілкування з учнями, їх батьками та колегами; консультантом, дослідником. Освітня компонента «Теорія та методика виховання» передбачає забезпечення студентів систематизованими знаннями, педагогічними вміннями, водночас збагачуватиме фахову підготовку та стимулюватиме формування професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій і компетентностей.

Предметом вивчення освітньої компоненти є загальна теорія виховання та методика виховної роботи у початковій школі.

Міждисциплінарні зв'язки: програма інтегрується зі змістом навчальних програм та освітніх компонент: «Загальні основи педагогіки», «Дидактика», «Педагогічна майстерність», а також є теоретико-методичною основою для виконання завдань навчальної, виробничої (педагогічної) практик.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни.

1.1. Мета: ознайомлення та збагачення студентів знаннями змісту, сутності, принципів, закономірностей, методів та організаційних форм виховання молодших школярів за основними напрямками. Формування умінь, навичок планування та організації виховного процесу в початковій школі. Спрямування майбутнього педагога на творчу діяльність та самореалізацію особистості. Формування пізнавальної активності студентів; прищеплення зацікавленості науково-педагогічною проблематикою; формування вмінь та навичок порівнювати та роз'яснювати взаємозв'язки між виховними явищами, фактами, подіями, ситуаціями; поглиблення у студентів педагогічної ерудиції та збагачення їх духовної культури, розширення професійного світогляду..

1.2. Завдання. Фахівець ступеня вищої освіти «бакалавр» за час навчання здобуває спеціальні знання та вміння, призначені для виконання відповідних педагогічних функцій, пов'язаних з освітньою діяльністю за спеціальністю «Початкова освіта» і готується до виконання наступних завдань:

- забезпечення оволодіння учителями основними категоріями виховного цілеспрямованого впливу на формування особистості молодшого школяра, методикою організації учнівського колективу, основними напрямками виховання у сучасній школі, особливостями роботи з учнями початкових класів;
- ознайомлення із засобами формування наукової світоглядної і громадської позиції, їх суспільної активності, активного залучення до виховного процесу сім'ї, громадськості, засобів масових комунікацій, озброєння студентів новими виховними технологіями;

- формування умінь і навички організації виховання молодших школярів в умовах сучасної освітньої парадигми;
- оволодіння основами педагогічної техніки;
- формування загальнопедагогічних умінь та навичок студентів;
- аналіз передового педагогічного досвіду;
- формування ідеалу педагога, виховання у майбутніх учителів рис та якостей, необхідних для майбутньої професії;
- розширення професійного світогляду, збагачення духовної культури майбутніх педагогів.

1.3. Програмні компетентності.

Після успішного завершення дисципліни здобувач формуватиме наступні програмні компетентності та результати навчання:

Інтегральна компетентність - Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійно-педагогічній діяльності, що передбачають застосування теоретичних положень і методів педагогіки, психології та окремих методик навчання й характеризуються комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК-1. Загальнонавчальна. Здатність навчатися й оволодівати сучасними знаннями, зокрема, інноваційними методичними підходами, сучасними системами, методиками, технологіями навчання, розвитку й виховання учнів початкової школи; чинним нормативним забезпеченням початкової освіти тощо.

ЗК-2. Інформаційно-аналітична. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу, систематизації й узагальнення інформації, зокрема професійно-педагогічної, з різних джерел та формулювання логічних висновків.

ЗК-3. Дослідницько-праксеологічна. Здатність виявляти, ставити та розв'язувати проблеми, зокрема, в процесі професійно-педагогічної діяльності. Здатність приймати обґрунтовані рішення, працювати автономно.

ЗК-4. Комунікативна. Здатність спілкуватися державною мовою на офіційно-діловому рівні; володіти навичками нормативного літературного мовлення (його усною та писемною формою) в різних сферах комунікації. Здатність до розуміння чужих і продукування власних програм комунікативної поведінки, адекватних цілям, сферам, ситуаціям спілкування, активній взаємодії з іншими мовленнєвими суб'єктами. Умінь володіти різновидами стилів мовленнєвого спілкування в ситуаціях запобігання та врегулювання конфліктів.

ЗК-5. Громадянська компетентність. Здатність активно, відповідально та ефективно реалізовувати громадянські права й обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства. Здатність орієнтуватися у проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні, застосовувати процедури й технології захисту власних інтересів, прав і свобод своїх та інших громадян, зокрема учнів початкової школи; використовувати способи діяльності й моделі поведінки, що відповідають чинному законодавству України.

ЗК-6. Етична. Здатність діяти на основі принципів і норм етики, правил культури поведінки у стосунках із дорослими й дітьми на основі загальнолюдських та національних цінностей, норм суспільної моралі;

дотримуватися принципів педагогічної етики (професійної етики вчителя початкової школи).

ЗК-7. Соціокультурна. Здатність застосовувати знання, пов'язані із соціальною структурою та національною специфікою суспільства, з особливостями соціальних ролей; здатність до орієнтування у соціальних ситуаціях, розуміння соціального контексту художніх творів. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо; спроможність ідентифікувати себе з цінностями професійного середовища; наявність професійної позиції вчителя. Здатність до цінування та повага до різноманітності і мультикультурності; надання рівних можливостей учням різних національностей та різних розумових здібностей, толерантне ставлення до їхньої культурної спадщини, індивідуальних особливостей.

ЗК-8. Міжособистісної взаємодії. Здатність до ефективною міжособистісної взаємодії; зокрема, здатність успішно взаємодіяти з керівництвом, колегами, учнями та їхніми батьками; володіння алгоритмами конструктивного розв'язання педагогічних конфліктів. Здатність працювати в команді, здатність до співпраці, групової та кооперативної діяльності. Здатність бути критичним і самокритичним, наполегливим щодо поставлених завдань і взятих зобов'язань.

ЗК-9. Адаптивна. Здатність до адаптації в професійно-педагогічному середовищі та дії в нових ситуаціях, зокрема тих, що передбачають навчання, розвиток і виховання молодших школярів, спілкування з їхніми батьками, комунікації з адміністрацією школи й колегами.

ЗК-10. Рефлексивна. Здатність ефективно та адекватно здійснювати рефлексивні процеси, що сприяє розвитку й саморозвитку учнів, творчому підході до освітнього процесу початкової школи. Здатність оцінювати результати педагогічних впливів та забезпечувати якість діяльності навчання, розвитку й виховання учнів початкової школи; здатність до педагогічної рефлексії.

ЗК-11. Здоров'язбережувальна компетентність. Здатність ефективно розв'язувати завдання щодо збереження і зміцнення здоров'я (фізичного, психічного, соціального та духовного) як власного, так і оточуючих. Здатність застосовувати знання, вміння, цінності і досвід практичної діяльності з питань культури здоров'я та здорового способу життя, готовність до здоров'язбережувальної діяльності в освітньому середовищі початкової школи та створення психолого-педагогічних умов для формування здорового способу життя учнів.

ЗК-12. Інформаційно-комунікаційна. Здатність до застосування сучасних засобів інформаційних і комп'ютерних технологій для розв'язання комунікативних задач у професійній діяльності вчителя початкових класів й у повсякденному житті.

Фахові компетентності:

ФК-1. Філологічна компетентність. Здатність до застосування професійно профільованих лінгвістичних і літературознавчих знань, умінь та навичок, що становлять теоретичну основу початкового курсу мови навчання, мови вивчення, іноземної мови, літературного читання та їхніх окремих змістових ліній.

Складниками філологічної компетентності є лінгвістична, мовленнєва, літературознавча.

ФК-5. Мистецька компетентність. Здатність до застосування професійно профільованих мистецьких знань, умінь і навичок, які становлять теоретичну та діяльнісно-технологічну основу освітньої галузі «Мистецтво» загалом та окремих його змістових ліній. Складниками мистецької компетентності є музична, образотворча, мистецько-синтетична.

ФК-6. Психологічна компетентність. Здатність до розвитку учнів початкової школи як суб'єктів освітнього процесу на основі знань та умінь про їхні вікові, індивідуальні особливості та соціальні чинники розвитку. Складниками психологічної компетентності є диференціально-психологічна, соціально-психологічна, аутопсихологічна.

ФК-7. Дидактична. Здатність майбутнього вчителя (випускника) вирішувати стандартні та проблемні професійні завдання, що виникають в освітній практиці початкової школи, на основі сформованих знань про теоретичні засади побудови змісту і процесу навчання молодших учнів, у тому числі ґрунтовних знань про сучасні теорії навчання, гнучкого володіння методами навчання; спроможність обґрунтовано обирати прийоми, засоби, технології, форми організації навчання, адекватні дидактичній ситуації.

ФК-8. Виховна. Здатність випускника до здійснення виховної діяльності з молодшими школярами; здатність до планування, проектування й аналізу виховного процесу початкової школи як цілісної педагогічної системи, яка включає мету, завдання, зміст, методи, прийоми, педагогічні засоби, форми організації, діяльність вихователя й вихованців; спрямованість на досягнення відповідних результатів; здатність ефективно використовувати виховний потенціал уроків і занять з учнями в позаурочний час тощо.

ФК-9. Організаційна. Здатність до організації освітнього процесу в початковій школі, систематичного підвищення професійно-педагогічної кваліфікації.

ФК-10. Методична компетентність. Здатність ефективно діяти, розв'язуючи стандартні та проблемні методичні задачі під час навчання учнів освітніх галузей/змістових ліній, визначених Державним стандартом початкової загальної освіти. Методична компетентність ґрунтується на теоретичній і практичній готовності до проведення уроків за різними навчальними комплектами, що виявляється у сформованості системи дидактико-методичних знань і умінь із окремих розділів та тем курсу, окремих етапів навчання й досвіду їх застосування та наявності емоційно-ціннісного ставлення до діяльності щодо навчання учнів предмету.

ФК-11. Професійно-комунікативна компетентність (ПКК). Здатність актуалізовувати та застосовувати комунікативні знання, навички, вміння, настанови, стратегії й тактики комунікативної поведінки, здобутий досвід комунікативної діяльності, а також індивідуально-психологічні якості особистості задля успішного здійснення в конкретних умовах педагогічної комунікативної діяльності з молодшими школярами, батьками, колегами.

1.4. Програмні результати навчання:

ПРН 1. Знати сучасні теоретичні основи освітніх галузей, визначених Державним стандартом початкової загальної освіти.

ПРН 2. Розуміти мету, завдання, зміст, методи, організаційні форми й засоби початкової освіти, суть процесів виховання, навчання й розвитку учнів початкової школи (педагогічна компетентність + ПКК). Знати структуру календарно-тематичного планування, особливості ведення журналу обліку успішності учнів. Знати специфіку виховної роботи на уроках й у позаурочній діяльності.

ПРН 3. Розуміти вікові особливості дітей молодшого шкільного віку, індивідуальні відмінності в перебігу пізнавальних процесів учнів початкової школи.

ПРН 6. Знати зміст нормативних документів, що регламентують початкову освіту: Державного стандарту початкової освіти, навчальних програм предметів, які вивчаються в початковій школі, критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи.

ПРН 8. Володіти методиками вивчення індивідуальних особливостей перебігу пізнавальних процесів учнів початкової школи та стратегії їх урахування в процесі навчання, розвитку й виховання учнів. Складати психолого-педагогічну характеристику на учня та клас.

ПРН 13. Проектувати зміст і методику проведення виховних заходів для учнів початкової школи.

ПРН 14. Здійснювати комунікацію, орієнтуючись на стилі мовленнєвого спілкування у процесі вирішення професійно-педагогічних задач.

ПРН 15. Прогнозувати, проектувати та коригувати педагогічну комунікацію з іншими суб'єктами освітнього процесу початкової школи на засадах етики професійного спілкування, застосовуючи правила мовленнєвого етикету.

ПРН 16. Використовувати засоби вербальної та невербальної комунікації задля підвищення рівня професійної культури майбутнього вчителя.

ПРН 18. Аналізувати соціально та особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на основі сформованих ціннісних орієнтацій.

ПРН 19. Створювати рівноправний і справедливий клімат, що сприяє навчанню всіх учнів, незалежно від соціально-культурно-економічного контексту.

2. Інформаційний обсяг освітньої компоненти.

Змістовий модуль 1. Сутнісна характеристика процесу виховання.

Сутність процесу виховання. Поняття виховання в історії педагогіки. Процес виховання як система. Особливості виховного процесу. Рушійні сили процесу виховання. Закономірності виховання. Принципи виховання.

Зміст процесу виховання. Об'єктивний характер мети виховання. Мета та ідеал національного виховання. Основні напрями виховання в сучасній школі. Самовиховання учнів: умови, прийоми. Перевиховання, його функції, етапи, принципи.

Виховання світогляду і громадянської позиції школяра. Формування діалектико-матеріалістичного світогляду. Формування громадянського відношення до життя і суспільної активності.

Зародження, становлення і розвиток національної системи виховання. Характеристика основних принципів та компонентів української народної педагогіки. Роль учителя в системі національного виховання. Аналіз компонентів: національний характер, темперамент, національний спосіб мислення, народна мораль, етика, народна естетика, народний світогляд, народна філософія, народна ідеологія, національна свідомість та самосвідомість.

Методи виховання. Поняття про методи виховання. Класифікація методів виховання. Методи формування свідомості особистості. Методи організації діяльності та досвіду суспільної поведінки. Методи стимулювання поведінки і діяльності. Методи контролю й аналізу ефективності виховного процесу. Прийоми та засоби виховання.

Форми організації виховання. Аналіз форм виховання. Педагогічні основи виховання в колективі. Позакласна та позашкільна робота. Роль позакласної роботи у виховному процесі. Основні напрямки позакласної роботи. Складові позакласної роботи у ЗНЗ. Форми позакласної роботи.

Змістовий модуль 2. Організація виховної діяльності в початковій школі.

Робота класного керівника. Місце та роль діяльності класного керівника у виховному процесі. Зміст роботи класного керівника. Планування роботи класного керівника. Поняття про колектив. Формування учнівського колективу.

Структура виховної роботи. План виховної роботи. Технологія планування (етапи). Види підходів до планування в сучасній школі. Орієнтовні вимоги до плану виховної роботи.

Загальна характеристика педагогічної діагностики в початковій школі. Вимоги до діагностичної діяльності класного керівника. Завдання педагогічної діагностики в школі. Види, типи і методи педагогічної діагностики вчителя початкової школи. Орієнтовна програма вивчення особистості молодшого школяра. Діагностика рівнів вихованості учнів.

Педагогічна майстерність Педагогічна етика. Елементи театральної педагогіки у виховній діяльності вчителя початкової школи.

Професіограма діяльності вчителя, класного керівника. Основні вимоги до проведення виховного заходу. Вимоги до письмового оформлення сценарію виховного заходу. Аналіз та самоаналіз виховного заходу.

Змістовий модуль 3. Методичні особливості реалізації виховних завдань в освітній процес початкової школи.

Методика роботи в групах і класах подовженого дня. Організація і керівництво гуртковою роботою. Специфіка роботи в дитячих оздоровчих таборах. Соціалізація молодших школярів.

Методика організації колективних творчих справ. Тематика виховних справ. Етапи реалізації виховних справ у роботі класного керівника. Постановка перспективи у виховній роботі. Учніське самоврядування. Індивідуальність класного керівника у формуванні учнівського колективу.

Родинне виховання – перша природна ланка формування особистості. Зміст, методи, засоби виховання в сім'ї. Завдання та умови сімейного виховання. Форми взаємодії педагогів з батьками. Педагогічні умови успішного виховання дітей в родині. Методика проведення батьківських зборів. Школа, сім'я і громадянськість.

Поняття про гру, ігрову, фізичну, творчу діяльність. Валеологічний аспект виховання молодших школярів. Специфіка організації та проведення фізичної, ігрової, творчої діяльності у початковій школі.

Специфіка організації нових годин спідкування, ранкових зустрічей, тренінгів з батьками молодших школярів за програмою «Нова українська школа».

3. Рекомендована література

Основна література:

1. Казанжи І.В. Теорія і методика виховної роботи в школі І ступеня: навч. посіб. – К.: Слово, 2014. – 296с.
2. Мельничук С.Г. Педагогіка (Теорія виховання). Навчальний посібник. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. – 288 с.
3. Нові години спілкування. 1 клас /Я.В.Брязгіна та ін.. – Х.: Основа, 2018. – 126с. (Серія «Початкова школа. Виховна робота»).
4. Нові години спілкування. 2 клас /Я.В.Брязгіна та ін.. – Х.: Основа, 2018. – 128с. (Серія «Початкова школа. Виховна робота»).
5. Нові години спілкування. 3 клас /Я.В.Брязгіна та ін.. – Х.: Основа, 2018. – 110с. (Серія «Початкова школа. Виховна робота»).
6. Нові години спілкування. 4 клас /О.Є.Білецька та ін.. – Х.: Основа, 2016. – 127с. (Серія «Початкова школа. Виховна робота»).
7. Омеляненко В.Л., Кузьмінський А.І. Теорія і методика виховання: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2008. – 415 с.
8. Орієнтовний план виховної роботи вчителя початкових класів. 1-4 класи. Робочий зошит. І-ІІ семестри. – Тернопіль: Навчальна книга, 2006. – 64с.
9. Ранкові зустрічі. 1 клас. 1 семестр. /Упор. Н.Ю.Бабіченко та ін..- Х.: Основа, 2018. – 142с. (Серія «Нова українська школа»)
10. Ранкові зустрічі. 1 клас. 2 семестр. /Упор. Н.Ю.Бабіченко та ін..- Х.: Основа, 2018. – 143с. (Серія «Нова українська школа»)
11. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ.навч. закл. – К.: «Академвидав», 2007. – 560с.
12. Ярощук Л.Г. Методика виховної роботи: навчальний посібник. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. – 320 с.

Додаткова література:

13. Денисенко В.В. Методичні рекомендації щодо аналізу педагогічної діяльності вчителя, викладача. – Херсон: Айлант, 2012. – 18с.

INTERNET-ресурси:

14. [http://pidruchniki.ws/15840720/pedagogika/pedagogika - maksimyuk_sp](http://pidruchniki.ws/15840720/pedagogika/pedagogika_-_maksimyuk_sp)

15. Нова українська школа. Порадник для вчителя <https://base.kristti.com.ua/>

16. Нова українська школа. <https://mon.gov.ua/>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен.

5. Засоби діагностики успішності навчання.

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності й системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю: усний, письмовий контроль; тестові завдання; творчі завдання, які мають сприяти підвищенню мотивації майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності.